

Láska k Múze.

Nové směsi: Historie a bajky promíšené s povídkami z music-hallu. Zázračné křížení.

Invence.

Emoce: Maximum emocí za vteřinu. Ne popis. Souhrnná představa: Reflektor, jenž má účinek. Rána ve spánku, jenž vzbuzuje sen. Pochod jako ve snu. Od účinku k jednotlivostem. Světlý bod, jenž rozvířil hladinu.

Psychoanalytikové objeví patrně zase pravý smysl této poezie.

Účel: Emoce.

V den posledního soudu bude mi třeba vrhnout před tvář stvořitelovu místo cynické mrtvoly, tohoto žalostného spáleniště, 2 nebo 3 básně. Obohatil jsem svět o 2 nebo 3 nové papoušky. Celníku Rousseau:

„Grešlička almužna malá
ta mu do ráje pomáhala.“

(Host III, str. 220–223, červenec 1924)

Karel Teige: O HUMORU, KLAUNECH
A DADAISTECH

Nic není přirozenějšího, jestliže v tomto slzavém údolí člověk veden správným a zdravým instinktem a tím, co se zve darem vitality, pokouší se, *aby se nudil co možná nejméně*. Pro moderního člověka bylo by totiž asi největším neštěstím vést život nudný: nuda pronásleduje a tíží zlým osudem, v nudě si libovali jen špatní básníci pozdní, řekli bychom úpadkové dekadence. Víme, *že člověk je zvíře, které se směje*, asi prostě proto, *že je rozumné zvíře. Nemiluje příliš nanicovaté teskno*. I na rozvalinách a na troskách klíčící veselost, kterou tu zapustila nekonečná duchovní potřeba radosti a štěstí. Bývá dokonce vnitřní potřebou smáti se v nejtragičtějších hodinách: víme, jakými novými a divokými květy vykvetl humor za světové války, víme, že dokonce v jejím víru zrodily se zcela nové formy humoru, že se tu mihla figurína moderního Sancho Panzy: *dobrého vojáka Švejka*. Ostatně i *šibeniční humor je rozkošná kytička*.

Je to naše veliké štěstí, naše vzácná privilej, že v nejistotě doby, v nejistotě zítřků, nejistotě našich cest, uprostřed každodenních trpkých zklamání *dovedeme se srdečně zasmát*. Dovedeme se bavit tragickou a nesmyslnou situací světa, dovedeme zneužívat vlastní bídy pro bezuzdné šprýmy. Potřebujeme jako soli veselého, zábavného humoristického umění. Moderní Múzy jsou, toť jisto, víceméně lehké Múzy. Dnešní člověk, těžce zápasící o svou existenci, má příliš málo kdy a

chuti zabývat se dutými a velkovýmluvnými díly akademickými. Kapitalistickým systémem zmechanizovaný a zotročený člověk přirozeně chce *krátké, divé a poetické znaky, a ty má mu poskytnout i umění humoristické, které, jako veškero moderní umění, musí pracovat se zkratkami, být syntetickým a překvapivým*. A skutečně, v nové době zrodily se opravdu *nové útvary humoru*.

Humoristou je mudřec, jenž dovedně boří vaše iluze, když byl zničil již své, a jenž, aby vám ukázal relativitu všeho, zesmutňuje naše veselí a obveseluje náš smutek. Tato definice, poněkud nepřesná a zastaralá, vystihuje nejspíše povahu *francouzských ironiků*.

IRONIE je jediným čestným kompromisem mezi hluboce raněnou duší a světem, s nímž není možno se smířit. Tak ji definuje Stendhal. Když jsme byli tisíckrát zklamáni a zrazeni, máme pro svět dlouhý nos. *Ironie je dcerou skepticismu*. Je to vznešená zábava z podívané na jarmark bláznovství světa. Je šatem, který dovedli obléknout nejrozumnější a nejrozto-milejší z *nihilistů*, lidé příliš vkusní, než aby se ožrali v putykách zoufalství. V století skepticismu, který díky francouzskému espritu stal se vlídným a sladkým, dostalo se šaškům, dobrodruhům a básníkům, lidem bez utkvělých představ a pozitivních názorů, povahám posměvačným a nezávislým, podivuhodné improvizací schopnosti pro hlouposti všeho druhu. Ironický smích rozléhal se v prostředích bohémy. Výsměch, toť zbraň frondérského, libertérského a revoltujícího ducha proti hnilobě měšťácké společnosti a morálky. Výsměch, toť blyštící se čepel Voltairova. Ve století, které nejprve zrodilo Napoleona, aby se potom zalidnilo buržoazními kramářskými Tartuffy, musila se *zostřit satira a zrodit karikatura*. Ale tento výsměch není srdečným smíchem. Satira a karikatura jsou bojovný, tendenční projev, intelektuální knuta, bičující malost a pokrytectví společnosti, blesk mravního roztrpčení; není *čistým moderním humorem, nemajícím jiného cíle než intenzitu veselí a pohodu dobré nálady*, jenž není než *básní zábavné lhovosti, čistou legrací*. A tímto humorem není

ani ona kouzelná ironie a vážná ležérnost a usměvavost skeptiků, jejichž knihy, jako Don Quijote a Candide, jsou vskutku „knihami jasné a smavé zoufalosti, příručky shovívavosti a soucitu, bible laskavosti“. Obecný smutek 19. století zrodil ironický typ humoristů, kteří, jak přiznává Jan Neruda, jdou pak si do koutku zaplakat. Okouzlující typ melancholického Šibala Pierrota, lehkého a vysměvačného, jenž prchá od své nevěsty, tanče ve svém oddělení na každé stanici. Hořkou ironii tuláků. Šašky vlastního smutku a bolesti. Sentimentální srdce poetů, obracející svět naruby šířavou ironií a bodavými paradoxy. Anebo laskavou duchaplnou veselost zmoudřelé a projasněné melancholie, jež odzbrojuje každou vážnost a nalézá vždy důvodu, abychom se cítili spokojeni, ano i vděčni: Anatole France.

Pythagoras řekl, že život je divadelní sál: Vstupujeme tam, díváme se a nakonec odcházíme. Ano, zajisté: ale zapomněl podotknout, že nám tuze záleží na tom, co se hraje na jevišti. Přáli bychom si asi všichni, aby se tam hrála nějaká zatracená komedie, bláznivá bufonáda, kašpárkovská fraška bez bodavé jízlivosti, čistý výkvět veselosti, abychom mohli, opouštějíce toto divadlo světa, na cestě do podsvětí si říkat: to jsme se důkladně nařehtali, a aby znovu a znovu při vzpomínce se nám otřásala bránice. Nuže, je na moderních básnících, aby učinili *z poezie pestrou harlekynádu citů a ze života báječný karneval*.

Lidový humor, anekdoty, které slyšíte vypravovat, jsou dnes zcela jiného rázu než před lety, ba než před válkou. Vtip má zcela jinou příchut'. Zaostřil se jednak, a jednak nabyl téměř *obludných proporcí nehorázného NESMYSLU*. Vedle intelektuálních vtipů, jež jsou šermířstvím paradoxů, explodují nejen v kabaretech a cirkusech, ale i na dlažbě ulic hrozitánské nápady *naprosto nelogické, idiotské a pepné*. Kde se vzaly nové formy vtipů, nové formy humoru, které tak dobře účinkují na nervy lidstva a které se shodují s formami moder-

ního umění svým *principem náznaku, šifry, nápovědi, překvapivosti* a hlavně svým bezprostředním *fyzilogickým efektem*, který je tu vydatnější než kdekoliv jinde? Není pochyby, že žargon moderních anekdot a vtipů je silně ovlivněn klauneriemi kabaretu a cirkusu, pošetilostmi lunaparků a nadsázkami filmových grotesek. Civilizace, poskytující světu ustavičné novotvary, rozhojňuje repertoár veselosti, zúplňuje chromatickou škálu smíchu, která rozezvučuje všechny struny dobře stavěného mozku.

Mezi anekdotami, které dnes slyšíme, jsou některé *krásné jako nejlepší básně*. Mezi *básněmi*, které dnes čteme, bývá tu a tam některá *podatřeným vtipem*. Dovolte, abychom uvedli příklady:

A.: V co věříte, příteli? Věříte v Boha, Tvůrce Všemohůru?

B.: Jak bych mohl věřit! Jsem natolik alespoň filosofem, abych věděl, jak vznikl svět a jak je uspořádán, že není v celém vesmíru ani místečka, kam by se mohl ukrýt nebohý bůh!? Nebyl nikdy ve vesmíru, a encyklopedisté jej vyhnali i z lidské mysli: díky jim, že zjednali jasno.

A.: Věříte tedy snad v lidskou duši a v její nesmrtnost?

B.: Nevěřím v nesmrtnost duše z toho prostého důvodu, protože nevěřím v duši. Pitvají člověka a nikdy duši nenajdou. Není leč pohyb organické hmoty. A nesmrtnost? Ani hvězdy nejsou nesmrtné. Jediná věčnost je věčnost přeměny a věčnost zániku.

A.: Snad nejste přece nadobro nihilistou: věříte v ctnosti a v účel lidského života, není-liž pravda?

B.: Nevíme nic o účelu života a nedovíme se o něm ničeho: neexistuje tedy pro nás. Ctnosti jsou fráze, které jsme si vytvořili, prázdná jména...

A.: Snad věříte tedy svému svědomí?

B.: Jak může svědomí mít rozhodující cenu, když ctnost je pomyslná? Ostatně vědomí je jen troska, vyčnívající nad hlubinami podvědomí, a to neovládáme my, nýbrž ono ovládá nás.

A.: V co tedy, člověče, vlastně věříte?

B.: Já věřím, že *třináctka je nešťastné číslo!*

Není to moderní báseň v próze? Není to právě tak krásná píeča, jako ona první perla z Baudelairových Malých básní v próze, kde cizinec je tázán, co miluje? Nemiluje ani vlast, ani nemá lásky, nic, miluje jen ta oblaka tam v dálce. A nepředčí tato malá anekdota Baudelairovu báseň v próze ostřejší výrazností? Mallarmé napsal Anekdoty neboli básně v próze. Lidová veselá mysl vytváří také anekdoty, jež jsou mocnými básněmi. *Zbaveny pout logiky a kauzality, pohybují se po světě tyto vtipy v čiperných kotrmelcích. Nerespektují naprosto ničeho, nemají naštěstí žádné své tradiční estetiky, improvizují vždy nově a jinak svou veselou krásu. Bez ostychu operují prvky absurdnosti, tak příznačnými pro moderní humor, neboť v dnešním světě vyrostla absurdnost jako nádherný a přece nevzácný květ. Jsou, jak podotýká Rémy de Gourmont, rozmanité způsoby, jak být absurdní. Absurdnost se mění podle století a generací, dokonce podle ras, podle pohlaví, město od města, a zejména není naprosto totožná ve stavu živém a ve stavu tištěném, ve stavu přirozeném a uměleckém. — Absurdnost Rabelaisova humoru je jiná než absurdnost Chaplinova a jiná než absurdnost žertů na pražském předměstí.*

Absurdní a idiotské vtipy jsou nutnou potravou inteligentního století. Toto absurdní idiotství není naprosto zjevem povážlivým či dokonce úpadkovým; právě naopak je to zdravá ventilace přetopeného mozku, výborná kanalizace našich starostí a chmur. Hloupost, toť nejvyšší schopnost být šťasten. Je třeba být chvilkami oddán hlouposti, je třeba chvilkami zakoušet štěstí a nejvyšší spokojenost. A veselí takových vtipů není prázdné umění.

Co je to lav?

??

To je chyba tisku. Má býti: lev.

A nádherné umění náhod, skutečné chyby tisku, jež jsou bezděčnými, dokonalými vtipy! Nedávno jsme četli v milostné korespondenci Malého oznamovatele novin, že kdosi: „touto cestou hledá drožku života!...“ Náhoda, jíž využívají vtipy, dovede sama otvírat hlubokou propast směšnosti. Ve století

páry a elektriny přiznejme, hlasatelé konstruktivismu a odpůrci nahodilosti a libovůle, že náhoda v této oblasti je velikým umělcem.

Tahle hůl se mi líbí, ale je mi trošku dlouhá.

Tak vám ji můžeme dole trošku uříznout.

Vy hlupáku, co byste ji řezal dole, nahoře je mi velká!

Ale dosti. Bez konce byla by řada vtípů, které možno pokládat za chef d'oeuvre. Existují ze všech oblastí a ve všech oblastech. Nádherné hříčky slovní, hříčky početní, hádanky o nic méně záhadnější než tajemství života; jsou vtipy technické, umělecké, školní, filologické, astronomické, bez počtu je jich. Slyšeli jste jich na tisíce a naposled muž, který se směje, ztichl, protože mu přišlo cosi strašně k smíchu. Konduktér ve vlaku cvakal zuby jízdenky, neboť ho záblo. A strážníci vyběhli prchajícím zloději v ústrety.

Charakter moderního humoru je DADA.

Dadaismus je zábavné a nikoliv nezáslužné hnutí literární. Tristan Tzara, jeden z jeho nejvýznačnějších představitelů, volá:

Čtěte mé knihy vyléčí vás. Uvidíte že svět je šílený proč třeba potlačít logiku všechny tajnosti odhaleny nic nemá důležitosti není dobra ani zla vše je dovoleno lhostejnost je jediný vhodný a účinný lék lhostejnost bez úsilí a bez důsledků pravda neexistuje řeč je dětská hra ne třeba brát vážně umění politiku náboženství morálku zákony.

V těchto několika nesouvislých větách je v jádře obsažen všecek program, všechna filosofie dadaismu a načrtnut jeho charakter, ač dadaisté by se na nás jistě obořili, řkouce, že nemají programu ani filosofie, ani dokonce charakteru. Dadaisté nechťejí leč *držet světu zrcadlo pravé podoby, být echem obecnostva*. Futuristé viděli v slově „bláznovství“, které jim obecnostvo vrhalo v tvář, téměř slovo uznání. Dadaisté si zakládají na svém idiotství jako na privilegii. Neberou nic vážně a vědí — v čemž se s nimi každý shodne — *že také oni nemají pravdu*. Ale vždyť není pravdy a není jí třeba. Jsou jen příležitostné pravdy a ty jsou komické, jsou vtípem. Dadaisté se nehrozí absurdity, vědouce, že vše v životě je absurdní. V době, kdy

rozumovost podle diagnózy přemoudrých filosofů je v agónii, jsou výkvětem vzrůstající frivolity. Pozitivní entuziasmus života vítězí tu vtípem nad negativním balastem filosofie a umění. Dadaisté zdiskreditovali dnešní filosofii i dnešní umělecký život, za to jim vděčíme, ukázali pravou míru, kterou třeba umění vykázat, neboť není drahocennější než dobrý, veselý život, nemá té závažnosti a ceny, jaká se mu přikládala.

Rozhodně, ať je to dadaistům milo či nikoliv, *dada má svou filosofickou stránku*. Je proti filosofii a přináší filosofii, je proti umění, a přináší rozsmarné a veselé umění. Nuže, dadaisté se nemusí rmoutit tímto protimluvem; co na tom, že jsou podstatně v rozporu se sebou samými. Vždyť vše je kontradikcí. Vše má posléze formuli iracionální. Vždyť nelze vyhladit ze světa iracionalitu, lze ji jen omezit a vymezit na poslední desetinná místa ve výpočtu, ale svět proto přece zůstane iracionální.

Dada akceptuje závěry Bergsonovy filosofie o nedostatečnosti inteligence. Je prostě rezultátem intuitivní a skeptické filosofie. *Pochybnost o všem klade nade vše*. Nedůvěřuje samo sobě. Jeho *selfscepticism* přivedl je k noetickým otázkám umění. Dadaisté jsou filosoficky, jak by řekl Chesterton, pokolením příliš skromným, než aby věřilo v násobilku. Rozvíjejí Wellsovou „pochybnost o nástroji“ do nejstrašlivějších důsledků. Mohli by říci se Suarèsem, že *šílenství je snem jediného člověka, ale rozum je bezpochyby šílenstvím všech*. Ježto myšlenka nemá ceny, povyšují vtíp nad myšlenku. Nedůvěřují rozumu, že by mohl být vždy rozumný. Vědí, že v nejkrásnějších, v milostných chvílích života ztrácíme hlavu: jinak by nebyly ty chvíle tak krásné. Nad popřenou moudrostí inteligence provádějí gauernerství senzibility. Jsou to šíleni? Mysticismus a humor je příznačný pro uměleckou tvorbu bláznů: ale v dadaismu je pramálo mystiky. Jsou to uličníci.

Přiznáváme, že dadaisté-skeptikové se smáli vždy po svém způsobu, jenž někdy byl poněkud hysterický, zpívali písně, jež byly bláznivé, ale i tak byly slohem rozkládající se kultury, slohem bezeslohové doby. Jistě tu byla někdy patrná duchová podvýživa. Říkali, milovníci paradoxů, že normální lidé jsou

dada, ale dadaisté jsou proti dada. Dobový sloh, dobový charakter je dada. Slovem „dada“ můžeme označit velmi vhodné některé skutečnosti tohoto světa. Všechn snobismus je dada. Vsesokolský slet je dada. Destinová, zpívající Libuši na vyšehradské skále, je dada. Národní divadlo je dada. Politika Viktora Dyka je dada. Peroutka literární kritik je dada. Revolucionářství a modernost Tvrdošjtných je dada. Slovo *dada* opisuje tu komickou nesmyslnost, bláhovost, moderní komičnost, která pochází z nepřiměřenosti. Slovo *dada* vystihuje tu charakter věci právě tak, jako slovo *romantika* (odvozeno z romantismu) označuje tvářnost jiných věcí. A ježto dada je tak trochu všude, je dadaismus hnutím velmi životným.

Dada je v jádru bodrého lidu. Dovolte, abych ocitoval zde úplně a autenticky přípis, který nedávno došel do advokátní kanceláře dr. E. P.:

„Jelikož mi bylo poškozeno v mém těle p. dr. F. Ch... urolog. operatér v Praze byl jsem u něho aniž by se mě ptal, co mně schází. Ptal jse mě kolik mě jest roků když jsem mu řekl 70 hned si sedl a psal odkud jsem co mám za zaměstnání řekl jsem jemu křeččí abych svlíknul kalhoty, abych se ohnul do zadnice do těla mně fouknul jakýsi otravující předmět že jsem to hned v těle pocítil. Nyní mě řekl že musím jít k panu Doktorovy a když jsem se ho ptal proč povídal že mě bude bolet břicho a že mě musí odbírat moč. To jsem hned věděl že jsem k němu neměl chodit že to dělá k vůli vědě následky přišly záhy jelikož mě dal také prášky abych se přesvědčil posípal jsem chleba a dal jsem to králíkům sežrat a oni do rána zcepeněly. Do týdnu se mi vyrazila na tváři žířala a že už byla hodně dlouhá. Šel jsem k panu Doktorovy T. a ten mě žířalu ustříh, za týden na to mě opět ta vyrostla, že jsem musel opětně k němu dojít. Též na ramenách a v týle mě to štípalo a pocítoval jsem opravdu v těle bolesti. Na to jsem byl v Praze a při zpáteční cestě u Čelakovic jak se srazily ty vlaky hrůza hrůzoucí to bylo když mně tříšky okolo obličej se šmejkaly a postraní prkna padaly. Nyní jsem přišel u Čelakovic mezi prkna že mě tísnilo do těla jak jsem se vyprošto-

val praskaly mě jako žíly v těle, při dalším namáhání jsem pocítoval tak jako kuličky na zádech rázem mě to vyhodilo že jsem se ocítil na poly vlak sjel z koleji dolu Když jsem přišel k sobě tak jsem byl na poli v blátě a měl jsem nohy pochroumaný tak mě odnesly dva vojáky nohoru do vlaku v Nymburce ve špitále páni prýmaři mě prohlížely pan prýmař říkal ty vysitě že prý mám to pojmenoval jako pavici ptal se mě jestli vím co to je že prý je to opičák to jsem věděl hned na co to řekl jelikož v kříži jsem to měl spuchlý ptal jsem se na večír pana Doktora co s tím ménějí dělat, říkal že se to musí otevřít to jsem řekl hned, že se nedám řezat jeptišky mě nutily zvláště paní Abatyše že prý mám otravu krve žádal jsem raději že půjdu do domácího ošetřování vařil jsem si mořčkou cibuly tak že se ta opuchlina ztratila pročež se obracím na slavný soud a slavnou Polici aby mě ochránily abych nepřišel k soudnímu pytvání co by si na mě vzal pan Profesor, kdybych byl tak mstivý a vyčkal ho abych mu také nepoškodil na jeho těle jako ta žena nevěrnému mužovy nastříkala mu žrávčinu do očí žádný soud by se mě nemohl divit a odsoudit když s určitostí vím, že mě ublížil to mohu odpřísáhnouti před ukřižovaným co je zde uvedeno stálo mě to moc peněz za flastry. Pan Doktor T. je rozumný pán zajisté by mě rád vyhověl ale nemůže. Moje vysvobození bylo že ty prkna ten aparát v kříži rozmačkaly jinak byl bych již mrtev.“ (Podpis.)

Nuže, není to nejčistší, stoprocentní dada? Toto není dobrodušné a naivní, nejskromnější umění, prostoduchá poezie. *Není to směšné svou naivností, ale svým dadaismem.* Bezděčná komičnost je stejně směšná jako dobře vymyšlený vtip, není třeba rozlišovat, když přiznáváme na tomto poli humoru náhodě bohatý tvůrčí talent. Nejsou monology opilců ze soboty na neděli dada? Nejsou-liž dada kázání kněží, není-liž Sv. Vojtěch dada-časopisem? Pohádka o Kocourkově je dada a všechny skutečné Kocourkovy jsou dada.

Dada odpovídá potřebě zábavy a aktivity. Se zábavnou lhostejností prohlašuje své spíše osvobozující než zdrcující

*Ničevo. Nic. Nevíme, proč existujeme, život je hra slov; nulový bod filosofie, morálky, umění. Destrukce iluzí, nad jejichž zříceninami tančí veselí nihilisté shimmy. V jistých dobách „má umění právo na čiré bloudství jako na jakýsi druh prázdnin pro ducha, důvtip a srdce“: tuto moudrost napsal prosím Friedrich Nietzsche. Byly kdy tyto prázdniny ducha blahodárnější než v době poválečné únavy a deprese? Nuže, *at žijí měsíce vítězné osvobozující nesmyslnosti. Znamením mládí je závrat a smích.**

Dada přichází vyléčit obratem politickou, astronomickou, uměleckou, parlamentární, agrární a literární syfilidu doby. Je chameleonem překotných a zajímavých změn. Je bez záhad a bez přisnosti. Radí nám provádět pouze hlouposti, které nás těší. Minulost a Myšlenka již neexistují, netrudme se jimi.

Dada není pouze literární tvorba. Je to duševní stav lhostejnosti (ne nudy), v němž a no a ne se stýká, nikoliv slavnostně, ale jako na nároží ulic. Dada je bez pretenzí uměleckých, vyznává humbuk a bluf. Nehorázný optimismus blufu si objednali dadaisté z Ameriky; je to optimismus čistě yankeeský. Dada chce, aby člověk válkou zdrcený dobyl si trochu veselosti a myslí, aby se pokračovalo v získávání jí. Má něco přirozené záliby v básnění, to asi ze sportu, a není proč zlobit se na tento hygienický sport. Louis Aragon napsal tuto báseň:

SEBEVRAH

abcdef

ghijk

lmno

prs

tuv

yx

z

(Z francouzštiny přeložili Jaroslav Seifert & Karel Teige.)

Tato báseň, která mimochodem uvádí nás až k prázkladu písemnictví krásného i ošklivého: k písme nám, báseň, kterou bychom mohli třeba také považovat za chvalozpěv k počtě Kadma, starověkého vynálezce foinické abecedy, tato báseň tedy se sama sebou nevysvětluje, a přece asi má nějaký smysl. Dejte rozzuřenému člověku přetřhnout namočený papír, a je po vzteku. Vztek je znemožněn zesměšněním. Dejte sebevrahovi přeřkat abecedu: směšnost, situační směšnost, paradox, bláznovství, dadaismus tohoto podnikání dá vypadnout revolveru z jeho ruky!!! Dadaismus je tedy také reakcí vitality proti zhoubě. Dadaismus je prostě projevem životní spontánnosti. Mnohé nadávky jsou dadaistické. Kterýsi švec v naší ulici, jenž, volnomyšlenkář, byl vždy přesvědčen, že na svou hubu si může mluvit co chce, dovedl klít v takovýchto básnických obrazech: „Kdyby měla babička kolečka, tak by byla omnibus!“ Není to dada? A vedle tohoto dadaismu aktivního a téměř aktivistického nalézáme v povídce starého Théophilea Gautiera Zlaté rouno vylíčen typ dadaisty pasivního, indiferentního a neskonale líného. Popis, který by se hodil téměř k charakteristice Tristana Tzary, citujeme:

„...staral se o časové záležitosti právě tak málo jako o to, co se děje na měsíci. Bylo velmi málo podstatných jmen, která byla s to učiniti naň dojem, a nikdo nikdy nebyl méně přístupen velkým slovům. [...] O všech věcech měl názory velmi prosté: raději nic nedělal, než pracoval; dával přednost dobrému vínu před brečkou a krásné ženě před ošklivou; v přírodopise užíval roztrídění, že stručnějšího býti nemůže: dělil věci na to, co se jí, a na to, co se nejí. Byl ostatně nadobro odvrácen ode všech věcí pozemských a tak rozumný, až se zdálo, že je blázen. Neměl ani za mák ješitnosti; nepokládal se za osu stvoření a chápal velmi dobře, že by se země dovedla točit, i kdyby se jí do toho nemíchal; necenil se mnohem víc než roztoč sýrový nebo nálevník octový; [...] protože několikrát nahlédl do drobnohledu a dalekohledu, nepřeceňoval význam člověka, jehož postava měřila pět stop

dvacet palců, ale tvrdilo se, že obyvatelé slunce mohli by býti dobře osm set mil vysokí.“

Čte se to opravdu jako stránka vyňatá z Tzarova autobiografického románu *Faites vos jeux*.

Humor a charakter naší doby, toť *dada*. Duch *dada* je duch klauna a augusta z cirků. *Dada uvádí nás do velkolepého cirkusu*.

Představení v cirků počíná. Introitus klaunů. Charivari, které budí nadšení a výbuchy smíchu u publika. Moderní obdoba *commedie dell'arte*. Manéž je scéna bez pozadí, nahá, třírozměrná, herec viděn ze všech stran, nejtěžší herecká zkouška. Vytýká se někdy klaunům, že jsou nejstereotypnější z herců. Ale jsou *svými vlastními autory*, herci, básníky a dílem zároveň a tato jednotvárnost není snad výsledkem nedostatku imaginace, jako spíše důsledkem *standardizace výkonu*. Standardizován je klaunský žargon, standardizována alogická zákonitost jejich pustých žvástů a plácání, *qui pro quo*. Klaun je vždy tak trochu ekvilibrista. Provádí nejen kejkle svými údy, ale i svým hlasem a žongluje s rozumem obecenstva. Nejslavnější z klaunů nebyli jen parléři a konferenciéři. Jmenujme starého *Antonelliho*, bývalého partnera starého *Grocka*, jenž rozřehťával pařížské obecenstvo v *NOUVEAU CIRQUE* a pak v *ALHAMBŘE*; z *Cirque de Paris* nedávno zesnulého klasického *Cyrilla*, a nyní *Alteffa*, *Charleye*, *Coco* a *Boba O'Connor*, žáka *Foottitova*, z *Cirque d'hiver Franka Pichela*, *Belyho* a z *Médrana* slavnou trojici bratří: *Alberta*, *Paula* a *Françoise Fratellini*, básníky úsměvné a hořké filosofie.

Klaunův výkon, to není jen zažvanit několik nesmyslů, které při vstupu do manéže slina přinese na jazyk. To není jen obratné využití či zneužití všech akcesorií: širokých kalhot, vstávajících vlasů, prskavek a jiných maličkostí, které patří k železnému zásobě klaunských triků. Klaunův výkon je nejtěžší herecký výkon, který vyžaduje *nejpreciznější plánovitost*. „Práce, ta předcházela. Otažte se tanečnic a polykačů ohně. Otažte

se papouška jedoucího na motocyklu.“ (V. Nezval.) Je třeba experimentálně vyzkoušet, co dráždí nervy k smíchu. Je třeba rozvrhnout výbuchy smíchu v průběhu produkce. *A při tom tato disciplinovaná práce musí si zachovat svěží zdání improvizace.** Což se stane osvobozující hloupostí klaunství. Je třeba velké doze talentu, abychom se dovedli oprostít logiky vztahů a zkušeností a dospěli k takovému *zázračnému nic* — *k nirváně intelektu*, jež je základem klaunských výstupů. Zvučná prázdnota, které aplauduje lid, nadšený a divý. Takové je umění velikých klaunů: *Price*, *Hesa*, *Auriola*, *Foottita*, excentriků *Little Ticha*, *Baggassena* a komika *Dranema*. Takové je i umění *Vlasty Buriana*, konferenciéra, *dada-poety*, virtuosa v pískání na prsty i na hubu, imitátora, herce, vynálezce pražského žargonu klaunského.

Repertoár cirků je víceméně tradiční a bez vývoje: je univerzální lidovou podívanou o standardizovaném programu. Jeho program pracuje s konstantami velmi účinnými, a proto zdá se stále nový, ač je stále týž. Zatímco na jevišti literárního života střídají se směry, školy a programy i módy se závratnou rychlostí, že i divadla musí trochu dohánět „ducha času“ se zpožděním přibližně 25 let, v cirků produkuje se dnes krásná krasojezdkyně, japonští ekvilibristé šplhají se na žebřík tak jako za dob *Seuratových*. Excentrické zámořské

* Do jaké míry zdánlivě improvizovaný klaunský výkon je *umělostí*, *svrchovanou tvorbou*, tedy *uměním vytvořeným z elementárních prvků* a ne obtiskem skutečnosti, ukazuje výstižně tato anekdota: V kterémsi městě přišel cizinec k lékaři nervových chorob, stěžoval si na záchvaty melancholie a deprese, a lékař zjistil, že jeho duševní stav je skutečně velmi vážný a vzbuzuje obavy. Radil mu zábavy a rozptýlení myslí, ale cizinec namítal, že nic není s to jej potěšit, nic jej nepřivede na jiné myšlenky a nerozptýlí. Lékař mu radí, aby šel do cirků, kde mají nového veselého klauna, jenž rozesměje kdekoho. „To je těžko,“ odpovídá cizinec, „protože ten klaun jsem totiž já.“ — A jak krásně charakterizuje Ivan Goll *Chaplinův* hluboký smutek ve své *chaplíniádě*:

„Vracím lidem, co ztratili od staletí
poklad jejich duše SMÍCH
a přece jsem nejosamělejší z lidí.
Každá ves se zmitá, když vidí můj úsměv
a přece jsem smutný.“

tance se změnil v sezónách, ale vlastním momentem novoty jsou hovory klaunů, ač ani ty nevybočují z tradice, jež je standardem: zamoučená tvář, obligatorní anglický akcent, homérický pokřik smíchu. Cirkus je azylem romantiky v dnešním světě.

Je jisto, že moderní divadlo, kdyby chtělo být opravdu moderní a opravdu divadelní, naučilo by se v tomto tradičním cirku všemu. Ostatně už od dob Shakespearových čerpá divadlo z cirku. Herci by viděli emotivnost pohybu, grotesku beze slov. Čisté komediantství, prosté hnusných konverzačních gest a psychologických grimas. Takové poučení načerpalo v cirku moderní ruské divadlo, Mejerchold a Tairov, jediné moderní evropské divadlo.

Dnes divadla tonou v deficitech. Nikdo o ně nestojí: ani život, ani vývoj; ani básník, ani režiséri. Hluboká nechuť proti dnešnímu divadlu zavádí nás hledat divadelní zábavu v cirku, kabaretu a music-hallu. Po dlouhé periodě neúspěchu, ale nezájmu a nedocení ocitá se dnes cirkus v popředí zájmu. Děti a dav byly mu věrný vždy. Ale dnes jej favorizují i intelektuálové a umělci, zhnusení snobismem premiérového publika divadel. Umělci by se tu však měli chopit spolupráce. Ve spojení s klauny vypracovat nová díla humoru.

Music-hall jsou moderní saturnálie. Excentrickové, negerky, lascivní tance, herci, břichomlupci, boxeři, rag-times, džez-bend, plavé světlo symfonie elektrických vůní, toť zázračné a anormální synchronické divadlo, frezie smíchu a uragán života.

Máme na mysli zejména music-hally pařížské, především Concert Mayol, neboť u nás se této kabaretní květeně příliš nedaří; teprve v poslední době staly se slibné náběhy zásluhou Burianovou a Longenovou (v divádelku Rokoko); rovněž sluší se vyzvednout výkon Ferencův v krásné revui Evropa o nás ví, v níž bylo více moderního ducha a nadrealistické krásy než v zaněmčelém expresionismu Národního divadla, a tu a tam efektní program ve Varietě a v Alhambře.

Nahota na jevišti music-hallu není naprosto shocking,

i když je třeba až orgiasticky necudná, jako ve Folies Bergères, je oslňující krásou tvaru a barvy v zářících světlech. Music-hall je pravým moderním divadlem, divadlem elektrického století, bez tradice, bez dogmat, horce aktuálním, *žžitkovává spolupráce publika*, jež hlučně se účastní divadelní akce, zpívá s orchestrem, podtrhává činy aktérů bizarními dialogy. Marinetti správným instinktem označil varieté a music-hall za moderní antiakademické divadlo. Je drastické, aniž by bylo surové: mocná přetvářka krásy.

„Umění velkých dob je groteskní“, je přesvědčen Max Jacob. Noví umělci objevují se jako nepřebarvení šaškové: Burianové a Haškové. Umělci nejsou jen organizátoři života, ale *zábavní výbor lidské společnosti*, aranžéři a režiséri jeho dramatu, či spíše frašky. V moderním umění ožívají *hyperboly životního humoru a dobré nálady, nehorázné žvasty fejetonů oživených duchem anglosaského humoru*, duchem, jenž vykvetl v nádherných květech v díle Dickensově, Swiftově, Shawově, Chestertonově, jež kultivují spisovatelé: Jerome Klapka Jerome, Israel Zangwill, Stephen Leacock, Pett Ridge a J. M. Barrie. Moderní básníci cítí se být bratry klaunů a akrobatů, bratry Chaplina, Harolda Lloyda, Fattyho, Bustera Keatona. *Nad všechna umění je nejzácnější umění žít. A umění žít, toť veselost, roztomilost, takt. Neobejde se bez humoristického ducha.*

Je úkolem moderního umění, *úkolem poetismu, vybudovat velikolepý lunapark*. Zříditi uprostřed moderních velkoměst, měst práce a výroby, velikolepé zábavní podniky, zázračné magic-city. *Magic-city poetismu*, jež byla by odlišná od obdobných podniků starého světa právě svým novým duchem. Magic-city, která byla by prostě sídlem zábavného uličnictví, rozpuštělosti, radosti z ukrutných pohybů, překvapení, senzací, odvahy a obratnosti aktérů i strojů, radosti z podívané na akce i atrakce, optickým potěšením z barev a tvarů, potěšením poslouchat hluk a zvuky, zkrátka *radostí všech smyslů v bez-*

starostném slohu. Veliké skluzavky projížděly by celou plochou prostranství, skrze hlavní restauraci, odevšad viditelné, využívajíce rozmanitých výšek budov a pavilónů. Jednotlivé atrakce co nejrozmanitější, aby se využilo všech pohybových možností. Efektní atrakce optické i fonetické, barevné reflektorické hry v pohybu, základním elementem takové magic-city je *pohyb*; moment pohybu musí být všude patrný, nesmí být bezhybné prázdnoty. Úhrnný pohyb celého podniku, *veliká dynamická symfonie*, musí být organizována a řízena podle předem stanovené partitury. Dnešní lunaparky jsou často příliš sentimentální, bez náležité živoucnosti, lpí snad až příliš na kýči.

V městech zbudovaných konstruktivisty necht' zřídí poetisté kouzelné magic-city, magické město nové poezie, která jása radostí a nečpí alizarinem. Jen v radosti srdce a pružnosti senzibility nalézá duch vznešenou veselost tvorby.

(Sršatec 4, č. 38—40, červenec—srpen 1924)

VALNÁ HROMADA LITERÁRNÍ SKUPINY

dne 22. června t. r. je svými výsledky zajímavým zjevem ve vývoji mladé české generace básnické. Nesmí se na tento výsledek hledět jako na cosi, co souvisí s literární politikou. Ne — ten výsledek ukazuje na jistý obecný a radostný zjev, který lze nazvat: tříštěním skupinářského souručenství. Mladí vstupovali v době popřevratové do literárního varu v sevřených skupinách, kolektivně si vyjasňovali své názory, kolektivně formulovali svá stanoviska k základním zjevům, kolektivně budovali novou estetiku. Nuže, valná hromada Literární skupiny znamená v tom rozhodný obrat. Většina, jež odhlasovala závaznou spolupráci Devětsilu a ostatních složek mladé generace v Hostu, dala výraz svému názoru, že dnes se stávají všechny ty skupiny a kolektivní organizace duchovních dělníků jen zájmovými spolky, jejichž účelem je společné vykonávání funkcí, jichž by jednotlivec nesvedl (vydávání listu atd.). Básník se duchovně osamostatňuje úplně od jakýchkoliv kolektivně formulovaných programů, které mu na počátku jeho vývoje byly jakýmsi orientačními pochodněmi — pomůckou v duchovním světě příliš rozlehlém.

Dnes jich už většina nepotřebuje. Dnes nejde o naplňování programu — nýbrž o moderní tvorbu hodnot. Půjďme každý svou cestou — a jsme přesto jisti, že půjdeme jedním směrem. Proto se sdružujeme s kamarády z Devětsilu a s ka-